
УДК 027.7:021.4

ШТАН Г. В.

Центральна наукова бібліотека, Харківський національний університет імені
В. Н. Каразіна (Харків, Україна), e-mail shtaing9@gmail.com, ORCID 0000-0001-7697-706x**БІБЛІОТЕЧНЕ КУРАТОРСТВО ЯК СКЛАДОВА НАУКОВО-
ПРАКТИЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ МІЖ БІБЛІОТЕКОЮ ТА ВЧЕНИМ:
СУЧАСНИЙ СТАН**

Мета. Бібліотечне кураторство над факультетами є новим напрямом роботи, над реалізацією якого працюють університетські бібліотеки різних країн. Робота спрямована на дослідження світового та вітчизняного досвіду університетських бібліотек в напрямі бібліотечного кураторства як складової науково-практичних зв'язків між бібліотекою та вченим. **Методика.** Дослідження проводилось на основі аналізу світового літературного потоку з бібліотечно-інформаційної справи. Український досвід проаналізовано на прикладі реалізації програми «Бібліотечне кураторство» Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (ЦНБ ХНУ) у рамках виконання Стратегії розвитку Університету та Бібліотеки. **Результати.** Проаналізовано найбільш актуальні питання, що хвилюють світову бібліотечну спільноту: мета і варіанти взаємодії бібліотекаря та викладача, протиріччя у взаєминах бібліотекарів та науковців, бібліотекар і навчання з інформаційної грамотності. Основними елементами програми «Бібліотечне кураторство» ЦНБ ХНУ є розширене інформування представників факультетів щодо можливостей ЦНБ та різні форми індивідуального та групового консультування читачів, поглиблення міжорганізаційної взаємодії. **Висновки.** Процес взаємодії бібліотекарів із підрозділами закладів вищої освіти на початку ХХІ століття, в умовах всебічного й дуже швидкого розвитку інформаційного суспільства, є назрілим та необхідним. За умов раціональної та грамотної реалізації основних його умов, що вже є відпрацьованими на основі іноземного досвіду, він має великий потенціал.

Ключові слова: бібліотека; факультети; колаборація; наукова взаємодія; інформаційна грамотність

SHTAN H. V.

Sentral Scientific Library, V. N. Karazin Kharkiv National University (Kharkiv, Ukraine),
e-mail shtaing9@gmail.com, ORCID 0000-0001-7697-706x**LIBRARY SUPERVISION AS A COMPONENT OF SCIENTIFIC AND
PRACTICAL RELATIONS BETWEEN THE LIBRARY AND THE
SCIENTIST: CURRENT STATE**

Objective. Library supervision over faculties is a new direction of work, which is being implemented by university libraries in different countries. The work is aimed to study the world and domestic experience of university libraries in the direction of library supervision as a component of scientific and practical relations between the library and the scientist. **Methods.** The research was conducted on the basis of the analysis of the world literary flow in library information science. The Ukrainian experience is analyzed on the example of implementation of the Library Supervisory Program of the Central Scientific Library of V. N. Karazin Kharkiv National University (CSL KhNU) within the framework of implementation of the University and Library Development Strategy. **Results.** The most topical issues of concern to the world library community were analyzed: the purpose and options of the librarian-lecturer interaction, the contradictions in the relationship between librarians and scholars, the librarian and information literacy training. The main elements of the Library Supervisory Program of the CSL KhNU are the expanded informing of the representatives of the faculties on the CSL's possibilities and various forms of individual and group consultations of readers, deepening of inter-organizational interaction. **Conclusions.** The process of interaction between librarians and higher education departments in the early 21st century, in the context of a holistic and very rapid development of the information society, is urgent and necessary. Given the rational and competent implementation of its basic conditions, which have already been worked out on the basis of foreign experience, it has great potential.

Keywords: Library; faculties; collaboration; scientific interaction; information literacy

Введення

В умовах сучасного інформаційного суспільства університетські бібліотеки зустрілись, як відомо, із новими викликами, що витікають із широкого розповсюдження Інтернету та мобільних гаджетів, що дозволяють отримувати до нього доступ постійно та у будь-якому місці. Студенти та навіть аспіранти у всьому світі вже не вважають, що бібліотека є пріоритетним місцем для наукового пошуку, частіше використовуючи Google. При цьому характерно, що джерела інформації, що походять не з бібліотек й не є перевіреними, можуть бути недостатньо якісними, але є доступними у будь-якому місці та часі (Lewis, 2007, p. 424).

Новий час вимагає змін від бібліотек, якщо вони хочуть залишити за собою своє традиційне місце – лідера у наданні інформаційних послуг. У ХХІ столітті це буде полягати у розвитку цифрових компетенцій, наданні консультаційних послуг у галузі освітніх та наукових технологій із використанням інформаційно-освітніх ресурсів. Для читача бібліотека, у першу чергу університетська, повинна асоціюватись із вільним доступом до зазначених технологій та інформації, гарантовано надійним та таким, що забезпечує всі можливості до якісної та зручної роботи. Життєво важливим в цих умовах стає гібридний підхід – книга та знання, що акумулює бібліотека, плюс електронні ресурси, з одного боку, та навчання вмінню ними користуватись – з іншого. У даному аспекті велике значення для бібліотеки закладу вищої освіти має співробітництво із факультетами та науковцями, для якого є ще й інша важлива причина – необхідність підвищення статусу бібліотеки в університеті до рівня, якого вона заслуговує згідно із функціями, що виконує. Особливо це є актуальним у вітчизняних умовах, де роль бібліотеки часто розглядається керівництвом ВНЗ традиційно – як нібито допоміжного підрозділу, який не випускає спеціалістів і, отже, «не потребує» особливої уваги та, відповідно, фінансування.

Тематика дослідження навчальних колаборацій між бібліотекарами та науковцями, у зв'язку із новизною самої проблеми, не отримала достатнього розгляду в літературі, однак можна відзначити роботи авторів, що вивчили сучасні тенденції у даному процесі – переважно у регіональному вимірі (Braddlee & VanScoy, 2019; Dobozy & Gross, 2010; Ivey, 2003; Yu et al., 2019).

Мета даної роботи – дослідити світовий та вітчизняний досвід університетських бібліотек в напрямі бібліотечного кураторства як складової науково-практичних зв'язків між бібліотекою та вченим.

Методика

Дослідження проводилось на основі аналізу світового літературного потоку з бібліотечно-інформаційної справи. Вітчизняний досвід проаналізовано на прикладі Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (ЦНБ ХНУ).

Бібліотечне кураторство над факультетами є новим напрямом роботи, що здійснюється як світовими бібліотеками, так і ЦНБ ХНУ з метою покращення співробітництва між студентами і науковцями університету та бібліотекою. Робота виконується у рамках виконання Стратегії Харківського університету та бібліотеки. Основними елементами програми є розширене інформування представників факультетів щодо можливостей ЦНБ та різні форми індивідуального та групового консультування читачів, поглиблення міжорганізаційної взаємодії.

Увагу в дослідженні було зосереджено на розгляді найбільш актуальних питань, що хвилюють світову бібліотечну спільноту: мета і варіанти взаємодії бібліотекаря та викладача, протиріччя у взаєминах бібліотекарів та науковців, бібліотекар і навчання з інформаційної грамотності.

Результати та їх обговорення

На даний момент дослідники розглядають варіанти взаємодії бібліотекаря та викладача у трьох якостях. Згідно із ними, бібліотекар переважно виступає: а) як «джерело довідок» (відповідаючи на питання відвідувача-читача, поза навчальними аудиторіями); б) як консультант (проводячи індивідуальні консультації для студента щодо використання бібліотечних ресурсів) та в) як інструктор (проводячи групові консультації та заняття в аудиторіях). У той же час зазначається, що у випадках, коли бібліотекари та викладачі не співпрацюють, багато студентів не знають про допомогу, яку можуть їм надати бібліотеки, відносяться до них із побоюванням та мають погано розвинені дослідницькі навички (Scripps-Hoekstra & Hamilton, 2016).

Треба зазначити, що, незважаючи на те, що сучасні студенти, як правило, є «комп'ютерно-освіченими» (інформованими щодо використання комп'ютерів та загальних принципів пошуку інформації), але не є освіченими «дослідницько» (у плані наукового пошуку) (Campbell, 2010, р. 30). Так, викладачі та наукові керівники в університетах переважно навчають алгоритму проведення наукових досліджень, але більш прикладні питання щодо ефективного пошуку інформації та відфільтрування непотрібних даних в цих курсах не розглядаються. Внаслідок цього нестача розуміння у багатьох студентів того, як саме працює інтернет-мережа, у сукупності із високим ступенем довіри до неї приводить до того, що у випадку, коли інформацію не вдається легко знайти в інтернеті, виникає впевненість у тому, що її з даного питання взагалі не існує (Dobozy & Gross, 2010, р. 92). Крім того, у більшості випадків невідготований користувач переважно звертає увагу лише на назву, анотацію та ключові слова, а іноді взагалі не може пояснити свій вибір джерел, користуючись виключно інтуїцією. Також багато проблем пов'язані із інтерпретацією результатів пошуку (McNee & Radmer, 2017, pp. 6-7).

З урахуванням даної проблеми (природної для сучасного суспільства, яке стало інформаційним у той час, коли значна кількість освітніх планів продовжують залишатись в епосі «до інтернету» й у багатьох країнах ще не мають пріоритетом саме інформаційну освіту), найбільш актуальною метою співробітництва бібліотекаря й викладача має стати підтримка як науковця, так і студента у виявленні найбільш ефективної стратегії пошуку (Braddlee & VanScoy, 2019, р. 430). Зокрема, у зазначеній вище схемі необхідно рухатись до виконання бібліотекаром у першу чергу функцій не «довідника», а *активного консультанта*, в ідеалі вбудовуючи бібліотечні елементи у навчальний процес (Scripps-Hoekstra & Hamilton, 2016). При цьому бібліотекар має відігравати роль своєрідного «гіперпосилання» (визначаючи, що саме за ідеї розглядаються та як вони поєднані), тоді як викладач надає вихідну інформацію та «каркас» для її інтерпретації (Campbell, 2010, р. 33). Більш того, окрім головного – інтеграції інформаційних навиків (англ. «skills») до навчального процесу – зараз є необхідність у вбудовуванні бібліотечних знань навіть у повсякденне життя студентів та викладачів (Lewis, 2007, р. 425).

Таким чином, співробітництво між бібліотекарами та викладачами є необхідним. На даному етапі, згідно із опитуванням журналів «Library Journal» та «Gale» (2015 р.), воно проходить у таких основних напрямках: «навчання студентів інформаційній освіті», «розвиток [бібліотечних] колекцій у прямій підтримці програм курсів», «розвиток колекцій із загальних дисциплін» та «особиста допомога студентам в організації

досліджень» (Yu et al., 2019, p. 98). Важливим є те, що робота із студентами та аспірантами вимагає різних підходів: студентам потрібно у першу чергу навчитись користуватись ресурсами, які надає бібліотека, та працювати з ними з метою виконання навчальних завдань, тоді як аспіранти вимагають більш спеціалізованої допомоги у роботі із списками літератури та своїми дисертаціями (Scripps-Hoekstra & Hamilton, 2016). Також необхідним є зворотній зв'язок між лектором (після завершення курсу інформаційної освіти, в якій би формі він не проводився) та бібліотекою – з метою оцінити якість навчання (Davids & Omar, 2018, p. 4).

Цікавим є результат опитування університетських викладачів щодо того, яку роль, на їхній погляд, відіграє бібліотека у навчальному процесі, проведеного у коледжах штату Вірджинія (США). За їх оцінкою, найбільш активно бібліотекари діють у напрямках підвищення обізнаності щодо відкритих освітніх ресурсів у викладачів (так вважають 40,7% респондентів), допомоги у їхньому пошуку (38,9%), оцінювання якості зазначених ресурсів (36,4), проведення семінарів з їх використання (28,4%). При цьому на запитання, яку роль, з точки зору респондентів, має відігравати бібліотека в університеті, відповіді були іншими: більшість висловились за акцент на безпосередній допомозі у пошуку відкритих освітніх ресурсів (56,2%), проведення роботи з додавання їх до бібліотечних колекцій (54,3), допомогу у отриманні якнайкращого доступу до ресурсів (48,1%) та ін. (Braddlee & VanScoy, 2019, p. 436).

На жаль, протиріччя у розумінні функцій бібліотеки в університеті мають місце у всьому світі, у більшому чи меншому ступені. По-перше, існує упереджене «розділене» ставлення до викладачів як інструкторів у галузі знань та до бібліотекарів як допоміжного персоналу, що нібито лише каталогізує матеріали, додає їх до баз даних та відповідає на запитання студентів (Scripps-Hoekstra & Hamilton, 2016). Як ми можемо побачити, виходячи із наведених вище даних, це твердження у сучасному світі не відповідає дійсності. Також можна виділити такі проблеми, як взаємне нерозуміння специфіки робочої діяльності іншої сторони, «статус ідентичності» (відсутність або мала кількість співробітників бібліотек із академічними ступенями й науково-дослідницькими навичками) та банальне незнайомство один із одним (Yu et al., 2019, pp. 98-99).

Дуже характерним для демонстрації характерної ситуації є вираз Джейсона Дрейка, співробітника Роз'яснювальної програми для студентів першого курсу Нью-Йоркського університету й пристрасного прихильника широкої колаборації із бібліотекарами: «Бібліотеки – це божевільні, дивовижні місця, але небагато людей розуміють, як їх використовувати» (Campbell, 2010, p. 97). Проблема полягає у тому, що у ряді випадків викладачі не наважуються звертатись до бібліотек за допомогою, бо не знають, що бібліотеки можуть справді їм допомогти (Bendriss, Saliba, & Birch, 2015, p. 822).

Отже, протиріччя у взаєминах бібліотекарів та науковців можна розглядати у двох вимірах: організаційному та соціального статусу. Перешкоджають, крім того, й такі, теж впливові, фактори, як організаційна культура, доступні ресурси (час та мотивація) і навіть невірне розуміння деякими викладачами власних дисциплін (Wishkoski, Lundstrom, & Davis, 2018, p. 169). Зокрема, як зазначається багатьма викладачами, нестача часу на співпрацю, не виділеного в академічному розкладі, створює додаткові проблеми, а спілкування через електронну пошту не є ідеальним (McNee & Radmer, 2017, p. 8). Крім того, самі бібліотекари, які звикли працювати із читачами «один-на-один», інколи виявляють невпевненість у тому, що вони зможуть вести заняття із групами студентів, на що звертають увагу викладачі – звичайно, трактуючи це не на користь активізації колаборації. У зв'язку з цим у літературі ставиться питання щодо необхідності запровадження відповідних курсів також і для бібліотекарів – майбутніх інструкторів (Ivey, 2003, p. 109).

Подолати ці непорозуміння можна, максимально широко інформуючи науковців, студентів та аспірантів (які у недалекому майбутньому стануть викладачами) про можливості бібліотеки у підвищенні якості освіти та наукових компетенцій всіх, хто звернеться до неї по допомогу. Для того, щоб уникнути протиріч в організації процесу, треба дотримуватись таких обов'язкових принципів, як: а) *безпосередньо встановлення контакту між співробітниками* (формального чи неформального); б) *загальна мета* (та її однакове розуміння всіма учасниками, що не менш важливо); в) *загальна відповідальність* (чіткий розподіл завдань між сторонами); 4) *загальний процес* (добре структурований задля досягнення єдиної мети); 5) *організаційна ефективність* (наприклад, покращення рівня обізнаності студентів та якості наукових досліджень) (Yu et al., 2019, pp. 100-101). Також важливими складовими є довір'я та взаємоповага, відсутність обмежувальних «кордонів» у розподілі взаємної відповідальності, а також відсутність необхідності у прийнятті рішень виключно консенсусом – має існувати довір'я (Ivey, 2003, p. 101). Таким чином, обидві сторони-учасниці взаємодії повинні, з одного боку, поважати інтереси іншої сторони, а з іншого – не поступатись своїми, не порушуючи рівності партнерів, йдучи до загальної вигоди. В цілому бажано обирати для співпраці викладачів, що розуміють необхідність навчання студентів інформаційної грамотності та самі використовують засновані на інформаційних ресурсах методи викладання (Ivey, 2003, p. 102). Також зазначається дуже велика роль особистих неформальних зв'язків між конкретними представниками бібліотек та факультетів, які можуть схилити ситуацію в будь-який бік – аж до отримання або неотримання фінансування.

Треба зазначити, що «інформаційна грамотність» (information literacy, IL) є дуже важливим поняттям, навколо якого може будуватись співробітництво між бібліотеками та факультетами. За визначенням Американської бібліотечної асоціації, вона являє собою набір здібностей, згідно із якими учні мають бути у змозі виявити, коли інформація є необхідною, а також знайти, оцінити та ефективно її використовувати (American Library Association, 2000, p. 2). При цьому дослідження процесів навчання інформаційної грамотності ще знаходиться на початковій стадії (Ivey, 2003, p. 111). Відомо, що у багатьох інституціях на її вивчення виділяється одне заняття, що є абсолютно недостатнім, бо важлива інформація, не будучи закріпленою практично, може бути пропущена користувачем або ж її можуть запам'ятати невірно (Bendriss et al., 2015, p. 822).

Проте, можна навести значну кількість прикладів успішної взаємодії між бібліотеками та науковцями саме у цій площині. Так, в університеті штату Юта у 2017-2018 рр. проводились дослідницькі семінари викладачів із студентами, у яких брали участь бібліотекари – зокрема, для останніх дуже важливим було виявлення існуючих точок взаємодії між бібліотекою та предметом («natural partnerships») (Wishkoski et al., 2018, p. 185).

В університетах Південно-Африканської Республіки окремо вивчається курс з інформаційної грамотності. Згідно із даними статистики, серед 14 університетів 93% курсів читається саме бібліотекарами (у співробітництві із основними лекторами); від 56 до 60% його є частиною різних модульних курсів та від 20 до 32% – окремим модулем для студентів першого курсу. Зокрема, в Технологічному університеті Капського півострова (Cape Peninsula University of Technology) з 2009 р. цілеспрямовано реалізується програма інтеграції курсу IL до навчального процесу: для контролю діє контрольний комітет, до складу якого входять як викладачі, так і бібліотекари (Davids & Omar, 2018, p. 2).

Для студентів першого курсу педагогічних спеціальностей Університету Едіт Коуен (м. Перт, Західна Австралія) підготовано спеціальний плагін для навчального програмного забезпечення BlackBoard із подкастами на теми пошуку інформації у бібліотеці,

важливості використання журнальних баз даних у науковій роботі, дослідницьких стратегій та використання в них онлайн-ресурсів (проходження подкастів факультативне). Навчання проводиться із обов'язковим залученням досвідчених бібліотекарів. Із тих, хто взяв участь в опитуванні щодо використання даних програмних продуктів, в своїх дослідженнях їх використали 23%, з них 2/3 пройшли курс до кінця. Цікавими є висновки з функціонування програми: згідно із ними, просте надання значної кількості інформації не є ефективним, необхідним є розширення стратегічного співробітництва із залученням більшої кількості викладачів та проведенням цільових заходів (Dobozy & Gross, 2010, pp. 94-97).

Найбільш цікава система використовується у Єльському університеті, де новим студентам призначають «особистого бібліотекара» – це є точкою для стабільного та регулярного контакту учня із бібліотекою. Протягом навчання бібліотекар інформує студента про нові бази даних та наукові інструменти, колекції та методи досліджень. Також студентам рекомендують контактувати із особистим бібліотекаром з будь-яких питань, які в них з'являються в ході своєї роботи в бібліотеці (Campbell, 2010, p. 31).

Цікаво, що бар'єром у контактах можуть також бути не тільки психологічні, але й соціальні фактори. Так, на основі власного досвіду колаборації учасники, крім іншого, зазначають, що у сучасному мультикультурному світі для успішної реалізації програми вкрай бажана наявність сумісної культури (сукупності загальних норм, цінностей, переконань та настанов), бо якість взаємодії залежить також і від національної культури конкретного суспільства (Yu et al., 2019, pp. 102-104). Зокрема, у 2015-2016 рр. у Тайланді, Гонконзі, Сінгапурі та на Тайвані проводилось дослідження, шляхом опитування, щодо досвіду взаємодій бібліотекарів та науковців. Серед необхідних елементів співпраці більшість визначили у першу чергу «взаємну повагу та довіру», далі йшли «взаємні вигоди та відповідальність», «відносини та взаємодія» та «зобов'язання» (див. Додаток 1). Найбільш важливою причиною для взаємодії було названо «сприяння розвитку освіти щодо інформаційної грамотності». Важливим висновком дослідження була впевненість респондентів у тому, що саме бібліотекари мають бути ініціаторами співпраці, проводячи регулярні та активні контакти (Yu et al., 2019, pp. 110-112). Головними причинами, що протидіють ефективній взаємодії, опитані називали нестачу виділеного робочого часу та відсутність контактів між учасниками. Також мали місце окремі зауваження (переважно із Сінгапуру, через більш низький статус університетських бібліотек) щодо недостатнього сприйняття бібліотек університетськими адміністраторами, невиділення коштів та людських ресурсів, а також того, що співпраця є повністю зав'язаною на окремих осіб: якщо хтось із них йде із роботи, то вона припиняється (Yu et al., 2019, pp. 116-117).

Також використовується й інший варіант взаємодії, але він, вочевидь, не вирішує проблеми. Так, у Санкт-Петербурзькому державному економічному університеті запроваджено т. зв. проект «Куратор», що передбачає призначення представників кафедр у бібліотеці (на кафедрах) та «кураторів напрямків» (у бібліотеці). Метою проекту названо активізацію спільної роботи кафедр та бібліотеки, забезпечення «нового рівня» взаємодії (на рівні кафедр) з формування та використання інформаційно-бібліотечних ресурсів, а також встановлення партнерських відносин на основі т. зв. «радикального довір'я» (Никитина & Мац, 2012, p. 148). На жаль, автори, використовуючи надто багатозначний у даному контексті термін «радикальне довір'я», не пояснюють, що саме вони мають на увазі. В цілому проект не тільки не пропонує партнерам ніяких пропозицій підвищення якості освіти, але й де-факто фіксує пасивну роль бібліотеки як виключно допоміжної структури у взаємозв'язках із викладачами (лише як постачальника ресурсів, створюючи дублюючі зв'язки співробітників, вочевидь, в обхід деканатів, без можливостей інтеграції

бібліотечних знань до навчальних планів, що суперечить світовому досвіду) та взагалі не передбачає контактів на рівні факультетів. Керівництву закладу у такому випадку взагалі немає ніякого сенсу розширювати взаємодію із бібліотекою, якщо вона не бажає модернізуватися, ігнорує світовий досвід та не пропонує реальної допомоги у забезпеченні якості освіти. Дуже дивною також виглядає теза авторів про те, що проєкт встановлює особисту відповідальність «конкретної людини за виконану роботу» (Никитина & Мац, 2012, р. 149). Тобто, за логікою авторів цього дивного «кураторства», до цього відповідальності за свою роботу у співробітників не було...

Підводячи попередній підсумок, можна зазначити, що співробітництво бібліотек із факультетами, що враховує сучасні тенденції, є вигідним обом сторонам й в цілому сприяє підвищенню якості освіти. Так, проходження курсів інформаційної культури, як засвідчено досвідом викладачів та бібліотекарів медичного коледжу Уейла Корнелла (Катар), призводить до того, що студенти більш якісно використовують свої знання у своїх професійних галузях, вірно користуючись цитуванням та електронними ресурсами, а також критичним мисленням – як у академічній діяльності, так і в приватному житті (Vendriss et al., 2015, р. 828).

В умовах України ж бібліотечно-факультетська колаборація є абсолютно необхідною. Так, за досвідом Центральної наукової бібліотеки ХНУ імені В. Н. Каразіна, ще досить багато викладачів, подібно деяким західним колегам, не вважають, що бібліотека здатна навчити студента або аспіранта корисним навичкам, за звичкою уявляючи її чимось на кшталт архіву із підручниками та персоналом, який знаходиться поза навчальним процесом. При цьому в той час, коли в багатьох західних університетах вже зараз звертається увага як на розвиток критичного мислення, так і на т. зв. «стратегію дослідження» («search strategy»), природним компонентом якої стають бібліотечні знання, у вітчизняному освітньому просторі у ряді випадків даний компонент є другорядним у процесі навчання студентів – у кращому випадку, від них вимагають опрацювати список літератури, наданий викладачем.

Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, з метою покращення якості послуг та намагаючись використовувати кращі зразки світового досвіду бібліотечної справи, також включається у процес колаборації з факультетами. Програму, що отримала робочу назву «бібліотечне кураторство», започатковано згідно із прийнятою у 2019 р. Стратегією розвитку ЦНБ «Сучасна університетська бібліотека. «Бібліотека 4D: дослідження, доступність, досконалість, дружність». У пункті 6-му, зокрема, поставлено завдання: «Створити сучасну систему взаємодії з факультетами та науково-дослідними центрами університету для підвищення ефективності використання інформаційних ресурсів. Призначити інформаційних бібліотечних кураторів для факультетів. Організувати семінари для викладачів і науковців, спрямовані на формування знань про сучасні методи оцінки ефективності наукових досліджень, знайомство з сучасними вимогами до наукових публікацій». Згідно з ним бібліотечними кураторами призначено 15 співробітників ЦНБ (на 21 факультет) – переважно серед молодих бібліотекарів.

Причиною введення згаданого пункту Стратегії була виявлена протягом останніх років недостатня обізнаність студентів та науковців щодо можливостей бібліотеки – в першу чергу, щодо інформаційних ресурсів (репозиторію, електронного архіву eScriptorium та ін.), можливостей доступу до повнотекстових та наукометричних баз даних й навчання користування ними. Так, за спостереженнями співробітників, про можливості, які надає своїм читачам ЦНБ у даних галузях діяльності, за станом на момент початку реалізації програми знали переважно ті науковці, що самі цікавилися даними питаннями, приходили до бібліотекарів та ставили запитання. Тому, з метою подолання

комунікаційної кризи, у якості головного завдання кураторам доручено встановлення додаткових, більш тісних, зв'язків із деканатами та кураторами академічних груп.

Першим практичним кроком до реалізації програми була розробка тематики теоретичних та практичних занять, теми яких куратори надали заступникам деканів факультетів для розповсюдження між викладачами та кураторами груп. Значна кількість тем пов'язана із питаннями, що, на наш погляд, мають найбільшу актуальність саме з точки зору необхідності поширення інформаційної грамотності – бібліографічні стандарти, вміння працювати з базами даних (Web of Science, Scopus, EBSCO та іншими, до яких мають доступ читачі ЦНБ), спеціальними інструментами (Publons та ResearcherID, Mendeley, EndNote Online), розміщувати власні публікації в електронному архіві університету та ін. Крім того, куратори нагадували про можливість індивідуальних консультацій із зазначених питань, а також передавали заступникам деканів спеціально розроблені оголошення та інформацію про те, чому кожному сучасному студенту та науковцю потрібен доступ до баз даних та вміння працювати із ними, із запрошенням записуватись на заняття ЦНБ у бібліотечного куратора факультету (із наданням реквізитів для зв'язку). Також розпочато цикл занять з інформування із зазначених питань із кураторами академічних груп факультетів університету.

Реакція факультетів на ініціативу ЦНБ виявилась досить позитивною та у повній мірі підтвердила дані щодо світових тенденцій у співробітництві бібліотек та науковців, наведені вище. Найбільш активним (незважаючи на те, що контакти здійснювались у період літнього підсумкового контролю) був відгук з боку тих підрозділів університету, які є зацікавленими у роботі з електронними ресурсами, але не мали з різних причин повної інформації щодо можливостей бібліотеки (зокрема, це напрямки економіки та бізнесу). Зацікавленість у взаємодії продемонстрували викладачі, які розуміють актуальність інформаційних ресурсів в освітньому процесі, самі працюють із наукометричними базами даних. Зокрема, бібліотечного куратора одного з цих факультетів було запрошено на зустріч із представниками кафедр. Діалог засвідчив як зацікавленість у співробітництві з різними підрозділами бібліотеки (комплектування, читальні зали), так і необізнаність окремих викладачів у елементарних питаннях, що витікала із банального небажання спілкуватись із бібліотекарями. Заступник декана іншого факультету виявив велике зацікавлення у співпраці, в першу чергу щодо підвищення рівня інформаційної грамотності студентів, та виступив із ініціативою складення плану занять, інтегрованого до навчального процесу, на базі самого факультету. Показовим є факт візитів нових відвідувачів – студентів з цього факультету – до ЦНБ із запитом щодо баз даних після спілкування заступника декана із куратором.

З іншого боку, ряд факультетів (переважно гуманітарної спрямованості, що є менш представленою у Web of Science та Scopus) майже не виявили зацікавленості у співробітництві – їх реакція була мінімальною; мали місце випадки нерозуміння сутності процесу та навіть намагання ухилитись від контактів. В цілому виявила себе правильність наведеної у літературі тези щодо дуже великої ролі неформальних зв'язків між працівниками бібліотеки та факультетів, індивідуальних якостей та рівня обізнаності кураторів щодо особливостей діяльності різних підрозділів бібліотеки в цілому (комплектування, читальних залів, інформаційного сервісу).

Висновки

Процес взаємодії бібліотекарів із підрозділами закладів вищої освіти на початку ХХІ століття, в умовах всебічного й дуже швидкого розвитку інформаційного суспільства, є нарізним та необхідним. За умов раціональної та грамотної реалізації основних його умов,

що вже є відпрацьованими на основі іноземного досвіду, він має великий потенціал. Особливості його розвитку у вітчизняних умовах покаже час, але бібліотека Харківського університету, використовуючи свій досвід та напрацювання, має усі умови для того, щоб дивитись у майбутнє з оптимізмом.

Додаток 1

Порівняння значень параметрів бібліотечно-факультетської взаємодії в університетах Гонконгу, Сінгапуру, Тайланду й Тайваню (за джерелом: Yu, T., Chen, C. C., Khoo, C., Butdisuwan, S., Ma, L., Sacchanand, C., & Tuamsuk, K. (2019). Faculty-librarian collaborative culture in the universities of Hong Kong, Singapore, Taiwan, and Thailand: A comparative study. *Malaysian Journal of Library & Information Science*, 24(1), 97-121. doi:10.22452/mjlis.vol24no1.6). С. 110

Dimension	Location of university				Average	SD
	HK (mean)	SG (mean)	TH (mean)	TW (mean)		
1. Organizational collaborative environment	3.188	3.076	3.481	3.051	3.10	0.66
2. Mutual benefit and responsibility in collaboration	4.045	4.039	4.254	4.234	4.14	0.49
3. Collaborative commitment	3.652	3.902	3.790	3.911	3.81	0.59
4. Collaborative leadership	3.504	3.554	3.540	3.707	3.57	0.75
5. Mutual understanding and communication	3.723	3.643	3.947	3.760	3.76	0.57
6. Mutual respect and trust	4.247	4.290	4.070	4.202	4.20	0.49
7. Collaborative relationship and interaction	3.977	4.030	3.792	3.972	3.94	0.59
Average	3.765	3.790	3.839	3.833		

Note: 1. N=480; 2. HK=Hong Kong, SG=Singapore, TH=Thailand, TW=Taiwan

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- American Library Association. (2000). *Information Literacy Competency Standards for Higher Education*. Chicago, Illinois. Retrieved from <https://alair.ala.org/bitstream/handle/11213/7668/ACRL%20Information%20Literacy%20Competency%20Standards%20for%20Higher%20Education.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Bendriss, R., Saliba, R., & Birch, S. (2015). Faculty and Librarians' Partnership: Designing a New Framework to Develop Information Fluent Future Doctors. *Journal of Academic Librarianship*, 41(6), 821-838. doi: <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2015.09.003>
- Braddlee, & VanScoy, A. (2019). Bridging the Chasm: Faculty Support Roles for Academic Librarians in the Adoption of Open Educational Resources. *College & Research Libraries*, 80(4), 426-449. doi: <https://doi.org/10.5860/crl.80.4.426>

- Campbell, M. (2010). Collaborations between Librarians and Faculty in a Digital Age. *Education Digest: Essential Readings Condensed for Quick Review*, 75, 30-33. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/234749324_Collaborations_between_Librarians_and_Faculty_in_a_Digital_Age
- Davids, Z., & Omar, Y. (2018). Implementing a Certificate of Information Literacy programme and engaging with faculty: a case study of the Cape Peninsula University of Technology. *South African Journal of Libraries and Information Science*, 84(1), 1-10. doi: <https://doi.org/10.7553/84-1-1716>
- Dobozy, E., & Gross, J. (2010). Pushing Library Information to First-Year Students: An Exploratory Study of Faculty/Library Collaboration. *Australian Academic & Research Libraries*, 41(2), 90-99. doi: <https://doi.org/10.1080/00048623.2010.10721447>
- Ivey, R. (2003). Information literacy: how do librarians and academics work in partnership to deliver effective learning programs? *Australian Academic & Research Libraries*, 34(2), 100-113. doi: <https://doi.org/10.1080/00048623.2003.10755225>
- Lewis, D. W. (2007). A strategy for academic libraries in the first quarter of the 21st century. *College & Research Libraries*, 68(5), 418-434. doi: <https://doi.org/10.5860/crl.68.5.418>
- McNee, D., & Radmer, E. (2017). Librarians and Learning: the Impact of Collaboration. *English Leadership Quarterly*, August, 6-9. Retrieved from <http://www.ncte.org/library/NCTEFiles/Resources/Journals/ELQ/0401-aug2017/ELQ0401Librarians.pdf>
- Nikitina, O. V., & Mats, L. V. (2012). Proekt «Kurator»: novyy podhod v menedzhmente bibliotek: (opyit vnedreniya elektronnyh bibliotechnyih sistem). *Izvestiya Sankt-Peterburgskogo gosudarstvennogo ekonomicheskogo universiteta*, 5, 147-150. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/v/proekt-kurator-novyy-podhod-v-menedzhmente-biblioteki-opyt-vnedreniya-elektronnyh-bibliotechnyih-sistem> (in Russian)
- Scripps-Hoekstra, L., & Hamilton, E. R. (2016). Back to the Future: Prospects for Education Faculty and Librarian Collaboration Thirty Years Later. *Education Libraries*, 39(1). doi: <http://dx.doi.org/10.26443/el.v39i1.10>
- Yu, T., Chen, C. C., Khoo, C., Butdisuwan, S., Ma, L., Sacchanand, C., & Tuamsuk, K. (2019). Faculty-librarian collaborative culture in the universities of Hong Kong, Singapore, Taiwan, and Thailand: A comparative study. *Malaysian Journal of Library & Information Science*, 24(1), 97-121. doi: <https://doi.org/10.22452/mjlis.vol24no1.6>
- Wishkoski, R., Lundstrom, K., & Davis, E. (2018). Librarians in the Lead: A Case for Interdisciplinary Faculty: Collaboration on Assignment Design. *Communications in Information Literacy*, 12(2), 166-192. doi: <https://doi.org/10.15760/comminfolit.2018.12.2.7>